

WESLEYANCI DİNSEL RASYONALİSTLERİN TUTKULARI VE BİREYSEL EKONOMİK BAŞARILARI

The Passions and the Individual Economic Success of Wesleyanist Religious Rationalists

Kürşat Haldun AKALIN

Dr.; Korkut Ata Üniversitesi,
khakalin@cu.edu.tr

Özet

Ekonomik fırsatların arttığı ve toplumsal değişimin uyarıldığı bir ortamda, çok güçlü tesirleri sayesinde metodist cemaat tam anlamıyla biçimlenmiştir. Metodistlerin zihniyeti, kendi aralarında rekabet etmeleri için uygun bir ortam hazırlayan, kazanabildiğin kadar kazan emrine göre oluşmuştur. Bundan dolayı, metodist cemaatin üyelerini, çok güçlü ve katı bir ciddiyet içinde her yerde girilen iş etkinliklerine kendilerini adanmış olarak fark edilmelerine, ekonomik faaliyetlere canlılık katmış olmalarına, asla şaşırılmaması gerekir. İş etkinliklerindeki tutumu için emredilen metodist buyrukla bağlanan kişisel sertlik ve katılık, ödünsüz ahlaki düstur; kendilerine değişmez bir ün kazandırmıştır. Metodistin disiplin karakteri ile mesleki başarıları arasında doğrudan bir bağlantı vardır.

Anahtar Kelimeler: John Wesley , Metodizm , Dinin dünyevi maksatları , Ekonomik başarı

Abstract

In a situation where increasing economic opportunities and the impulse to social change were moulding the entire methodist community by their potent influence. The mind of methodists would constitute fertile ground for injunction which to compete against each other , gain all you can. It is not surprising , then , to find that members of the methodist community revival economic activity everywhere devoted themselves to the activities of business enterprise with vigour and a stern seriousness. The personal austerily and the rigid moral code by which the methodist ordered his conduct in his business activities acquired a settled reputation. There was a direct relation between the methodist discipline of character and his occupational success.

Keyword: John Wesley , Methodism , The worldly aims of religion , Economic success

GİRİŞ

Puritanlerin davranışlarındaki niyetleri ve emelleri üzerine odaklanmış çok kapsamlı gözlem ve irdelemeler sonrasında, kalvinist öğretiyi yorumlamış olan M.Weber; bu dünyadaki kazanç maksatlı eylemiyle veya

tüm mesleki faaliyetiyle kendisini bütün ömründe Tanrıya adanmış olan kalvinistin; her an hissettiği Tanrının mutlak üstünlüğünün huzurunda yalnızca kendi kurtuluşuyla ilgilenmesinin, bu uğurda kendisini hiç sonu gelmeyen bir eylem döngüsü içinde başarıya yönelmesinin önemi üzerinde durmuştur.

Böylece, toplumdan kopmuş ve bu dünyadan ayrı kılınmış bir ibadet tarzı, yararsız ve gereksiz görülmektedir. Tanrının gizli kalmış sonsuz hazinesini bilim yoluyla açığa çıkartarak, ekonomik faaliyetinden edindiği tüm kazançlarını tamamıyla yeniden kazanç maksatlı işine aktararak başarıyla kucaklaşmak; manastır hücrelerinde aç ve susuz kalarak ve insanlardan ayrı çile çekerek yapılan ibadetin yerini almıştır. Tanrı yolunda çile, mesleki yaşamda tutkuyla erişilmek istenilen çile; maksatlara varmada katlanılan zahmetlerle ve düşülen yoksunluklarla çekilmektedir.

Kalvinist reform sayesinde, bireysel başarı, kazanç maksatlı faaliyet, dürüstlüğü göstergesi olarak tutumluk ve dakiklik, mesleki çalışmada sürekli ilerleme, dinsel bir içerik kazanmıştır. Tanrı nezdinde birey olarak kurtuluşuna erişme emelinin yol açtığı mesleki başarı azmi, bütün dünyevi meşgalelerin ilahi bir güdüsü haline gelerek, işiyle kişinin kendisini Tanrının bir aracı gibi hissetmesine yol açmıştır. Sürekli ticari faaliyetiyle edindiği kazançlarını, cimriyi kışkırtacak bir tutumlulukla işinde kullanan bir tüccar; halkın küçük birikimlerini faiz karşılığında kendi bankasında toplayıp bir araya getirerek, sanayi sermayesinin oluşmasına kaynak sağlayan bir banker; kendisini fakir görünümüne düşürecek ölçüde tüketim harcamasını kısırarak parasını işinde kullanan bir fabrikatör; artık kendisini, Tanrının güvendiği bir mutemedi olarak düşlemektedir.

Bilimsel araştırma yapan ve bu yolla Tanrının kudretini insanlara sergilemek isteyen bir kalvinist ise; kendisini Tanrının seçkin kulu olduğuna inanmaktadır. Tanrı, onun aracılığıyla, insan aklını hayrete düşüren kudretini açığa çıkartmaktadır. Müziğiyle insanları büyüleyen kalvinist bir kompozitör, bu icraatıyla, Tanrının sesini dinleyicilerine duyurduğunu hissetmektedir. Artık, mesleki faaliyet, bir Tanrı yolu olmuştur. İş sırasında karşılaşılan güçlükler ve uğranılan sıkıntılar, bu Tanrı yolunun çilekeş hayatı olarak algılanmaktadır.

Puritanın ekonomik başarıyı veya mesleki ilerlemeyi Tanrı lütfunun ve ilahi kurtuluşunun birer işaretleri olarak görme tutkusuna temel oluşturmuş olan kadercilik öğretisi de, ekonomik başarıyı güdüleyen mistik bir tutku içeriğine sahiptir. Puritanın karamsarlık içindeki kurtarılmışlardan olmama endişesi, insanların tamamına yakın bir kısmının layık oldukları ilahi kınamayla karşılaşacaklarına dair beslediği inanç, kimin kurtarılacağı sorusu üzerinde odaklaşılmasına neden olmuştur. Bu dünyadan kopuk ve

insanlardan da uzak bir halde, kendini manastırın hücrelerinden birine kapattırarak çile çeken orta çağ dindarlarının, diğer insanlar için sürekli dua etmiş olsalar dahi, bu yolla, kendilerini bile kurtaramayacaklarına inanılmıştır.

Mesleki faaliyet, Tanrı yolu haline gelince; ekonomik başarı veya mesleki ilerleme de kurtarılmışlığın bir işareti olarak görülmüştür. Artık, orta çağ din adamlarının lanetler yağdırdığı tacir, denizci, banker ve imalatçı kimseler Tanrı yolunun azizleri haline gelmiştir. İlahi yargıyı, mesleki faaliyetiyle ulaştığı ekonomik sonucunda görerek ve hissederek iç huzuruna eren püritan; hayatı boyunca kendi nefsinde kurduğu bu iç öz denetimi, bütün işinde yaşamak suretiyle iş yerine taşımıştır.

Ekonomik faaliyetteki başarı, mesleki yaşamdaki sürekli ilerleme yoluyla; Tanrı lütfu, kilisenin duvarlarını aşarak, bütün dünyevi uğraşlarının anlamsal içeriği haline gelmiştir. Böylece Tanrı lütfu, gerçek dünyanın içinde aranmaya başlamıştır. Puritanist kadercilik inanarı tembelliğe, boş vermişliğe, bu dünyayı terk halindeki dilencilığe ve düşkünlüğe yol açmamıştır. Çünkü Tanrı şanını sergileme emeli ile insana hizmet etme gayretini bütünleştiren, püritan, kurtarılmak istemekte, bunun için de, kendi öz içsel denetimini kurduğu ölçüde, bireysel başarısına güven beslemektedir.

EKONOMİK BAŞARI İLE DİNSEL EMELLER ARASINDA UYUMUN KURULMASI

Yasalara bağlılık ve mevcut düzene itaat metodistlerin davranışlarının özünü içerdiği kadar, kazancın ve tüm servetin ekonomik etkinlik içinde tutulması ile yaşanan her günün program altına almak katı bir disiplin anlayışıyla buna uyulması, puritanların yaşama tarzlarının ahlakiliğini oluşturmaktadır. (Cohen C.L., 1986; 83) Karakterin metodist biçimi; işinde az gayretli ve inançlı olduğu için gerektiği kadar insafsızlıkta kendisini işine vermeyen, mesleki etkinliğinde dakik ve dürüst kalmayan, davranışlarına hakim olarak bilinçli ve öz denetimli olamayan, yaşamın sade ve dürüst standardıyla uyum içinde kalmaya istekli gözükmeyen, bu nedenlerle başarısızlıklara ve zararlara uğramaya layık olan diğer insanlar üzerinde çıkar sağlayıp ekonomik gayeler uğruna kullanılmasını, onaylamıştır. (George C.H., 1961; 121)

İşine bu kadar kendisini adanmış olmasına ve başarıya bu denli güdülenmesine karşın; metodistlerin, girdikleri her işte istisnasız yüksek kazançlara ulaşmış oldukları ve giriştikleri her tehlikeli işin üstesinden geldikleri düşüncesi, kesinlik taşımaktadır. (Schneider H., 1958; 71) Üstelik, yeniden canlanmanın bu ilk aşamasını kapsayan dönem, muhtemelen, bütün topluluğa her yönüyle artan ekonomik fırsatları sunmasıyla dikkatleri çeken

ve oldukça da genellik içeren yaşama standardındaki yükselişlere tanıklık etmiştir.

Wesleyan hareketi ile ekonomik başarı ve yükseliş arasında nereye kadar bir bağlantının kurulabileceği çalışmamızın temel konusunu oluşturmaktadır. (Cohen C.L. , 1986; 86) Olayların gidişatı, metodist disiplinin karakteri ile maddi başarıya ulaşılması arasında doğrudan bir bağının olduğunu, gayet ikna edici bir şekilde kanıtlar gibi görünmektedir. Metodizm, çalışmayı bir ibadet haline getirmiş olmakla, ne kadar servete ve zenginliğe ulaşırsa ulaşılsın fakir gibi yoksunluk içinde kalmayı gerektiren nakit birikimi yatırım sermayesine dönüştürmede ısrar ettiği müddetçe; zenginliğe yol açan çileli yolu böylece hazırlamış olmaktadır. (Schneider H., 1958; 43)

Metodizme imanla bağlanılmış olmasının sağladığı sonuçlar son derece yararlı olmuştur. Önceden olduğu gibi savurganlıkta ve eğlencede aşırı giderek kendini dağıtan, her anki ayyaşlık halleriyle kendilerini yararsız ve onursuz kılan kalabalıkların; ücrete veya sermayeye dönüşecek vakitlerini meyhanelerde, horoz dövüşlerinde, at yarışlarında heba etmeleri; işine aktaracakları veya ailesine verecekleri parayı bahislerde kaybederek bütünüyle mülksüz ve parasız zavallı bir duruma düşmeleri, önemli ölçüde engellenmiştir. (George C.H., 1961; 42)

Sıkı ve sürekli çalışma, dakik ve disiplinli bir yaşama tarzı, zamanı paraya ve üretime dönüştürme emeli, tutumluluk içinde maddi sermayeyi yatırım sermayesi üretkenliğine dönüştürme gayreti (Schmidt A.M., 1960; 62); dinsel tutkular içinde uyumlu kılınarak, evlere ve mahallelere barış ile bolluğu getirmiştir. İpotek veya rehin karşılığı borçlanmayla bahislere yönelerek çalışmadan kazanma düşü sona ermiş; mesleki etkinlikle ulaşılan başarılar ve kazançlar, Tanrı'nın bir lütfu olarak takdis görmüştür. (Cohen C.L., 1986; 29) Disiplinli çalışma sayesinde taahhütlerini zamanında yerine getirme hasleti, her an ayık kalarak davranışlarında daima bilinçli ve özdenetimli kalma gayreti; kazanç maksadı taşıyan her günlük işlerin üzerine derinden tesir etmiştir. (Schneider H., 1958; 114)

Fakirliğe karşı çıkmış olmalarına rağmen, hayırseverliği ve merhameti asla elden bırakmayan metodistlerin her türden sadaka işlerine gönüllü olarak katılmalarına, vaizlerini koruyup kolladıkları kadar sözlerine de bağlı kalmalarına karşın; servetlerindeki artış, herkes tarafından gözle görünür bir belirginlikte büyük boyutlara ulaşmıştı. (Robertson H.M., 1933; 142) Bu servet, hile ve dolandırıcılıkla yasa dışı iş veya bahis yoluyla, spekülasyonlarla edinilmiş bir zenginlik değildi.

Ayyaşlık hali içinde zevke ve eğlenceye düşkünlükten, vaktini bahislerde veya yarışmalarda geçirmekten, mülk satışlarıyla gerçekleştiren lüks

hayat tarzından kurtulmuş olmanın birer sonuçlarıydı. (Schneider H., 1958; 121) Öne sürülen iddia, metodistlerin davranışları üzerinde etkili olan dinsel güdülerin ve Tanrı mutemetliği inancının bir sonucu olarak, bu kadar varlık sahibi olmuş olmalarıydı. (Cohen C.L. , 1986; 33)

Orta çağın rağbet edilen cemaati kurtarma emeli sona ermiş; iş sırasında çekilen çilelerle, korunulan dürüstlük ve sevgi emelleriyle bireysellik ön plana çıkmıştır. (Forell G.W., 1964; 82) Herkes dünyevi faaliyetindeki başarısıyla, Tanrı'ya işinde bağlı kalmasıyla, yalnızca kendi kendisini kurtarmaktadır. Bireysel başarı ve kişisel nitelikler; ruhani kurtarılışın ve Tanrı tarafından seçilmişliğin ön koşulu veya aracı haline getirilmiştir. Herkesin bireysel olarak kendisini tek tek kurtarmasıyla, işindeki başarısıyla seçilmiş olduğunu kişisel olarak ikna etmesiyle, cemaat zaten kurtarılmış olacaktı. (Wendel F., 1963; 21)

“Adamın biri beş silinglik bir borç alır, patates ticaretine soyunur, dakikliğin ve dürüstlüğünün bir sonucu olarak birkaç yıl içinde, beş şilinglik sermayesi beş yüz şiling olmuştur. Küçük bir borçlanmayla iş dünyasına atılan beceri sahibi bir marangoz, yaptığı oymalı mobilyalarla; işi yolunda ve kazançlı uğraşısının karşılığını Tanrı'dan umarak, mesleğinde yükselmiş olmanın mutluluğunu hissetmektedir.

Demir işinde zenginliğe ulaşan bir diğer kimsenin, bu işin toptancısı haline gelmeden önce; Tanrı'ya adadığı bir ömründen, dürüstlük ve sevgi içinde bağlandığı disiplinli bir çalışma hayatından, Tanrı'nın dindar ve alçakgönüllü gayretli bir hizmetçisi olma emelinden başka hiçbir şeyi yoktur; Tanrı kendisini, kraliyetin kuyumcusu haline getirmiştir.

Beş parasız bir halde Londra'ya göç etmiş bir diğer imanlı metodist de; yokluk içinde geçen uzun günlerden sonra, toplumun fon sandığından güç bela aldığı beş pound'u, açlığını gidermede harcamak yerine, iş kurmada kullanmış, birkaç yıl sonra varlıklı bir kitap satıcısı haline gelmiştir. Ancak hâlâ yaşantısı yokluk yıllarını aratmayacak derecede tutumluluk üzerine kuruludur.

Bir diğer tipik metodist, süt mandıracılığıyla işe başlamış, sonradan marangozculuğa geçmiş, hemen inşaatçı oluvermiş, bir müddet sonra da kömür tacirliğinde yüksek kazançları elde etmiştir. Giriştiği her işte başarıyı yakalamak ve yüksek kazançlara ulaşmak, metodistin işinde vazgeçemeyeceği emelini oluşturmuştur. Priston'da faal ve çok başarılı metodist bir bayan da, iş hayatına manto imalatıyla girişmiş, kadınlar için yaptığı şapkacılık işinde çok büyük kazançları elde etmiş, sonradan da altın

işine başlamıştır.

Londra, Bristol ve diğer önemli ticaret merkezlerinde, 1763 yıllarında iddia edilmektedir ki, metodistlerin etkili oldukları iş dünyasında yedi kat, yirmi kat ve hatta yüz kata kadar varan servet artışları ortaya çıkmıştır. Metodistin süreklilik gösteren karakteri, girilen ticari teşebbüste başarılı olunacağına dair beslenen özgüvenle ve devamlılığıyla betimlenebilir.”
(Schneider H., 1958; 92)

Metodistin işindeki bu başarı güdüsü, dünyevi faaliyeti ile öbür dünyaya ait sonsuz yaşam emelini birleştirmiş olmasının sonucunda benimsenilen; mesleki başarıların veya kazançların, seçilmişliğin birer işareti olarak görülmesi inancına dayanmaktadır. (Cohen C.L., 1986;143) Metodist müritlerin dünyevi işlerinde önemli başarılar kat etmiş olmalarına ait verilen bu örnekler, buraya aktarılamayacak kadar çok fazladır. (Schneider H., 1958; 115) Metodistlerin çok özel bir önem verdikleri ticaret mesleği kadar, imalatın yeni süreçleriyle bağlantılı olarak kurulan işlerde de çok büyük başarılar ve yüksek kazançlar elde etmişlerdir.

Asrın sonuna doğru ünlü bir metodist, cemaati hakkında şöyle bir betimlemede bulunmuştur.

“Binlerce genç adama rastlamaktayız, her biri de çalışkanlığı ve dakikliğiyle, tutumluluğu ve ussal kararlarıyla erdem sahibi kimselerdir; işindeki her anında ayık gezerek daima kendine hâkim ve bilinçli, kendini geliştiren ve özdenetimli olmanın zorunluluğuna inanmaktadır. İşlerindeki başarılarla veya sağladıkları kazançlarla Tanrı'nın kendilerini kutsamış olduğunun iç huzuruna erdikleri gibi, mesleki etkinlikleri yoluyla Tanrıyla doğrudan bir bağlantı kurmakta olduklarının mutluluğunu da hissetmektedirler.

İş disiplini altında kurdukları nefis terbiyesi ve düzenli çalışma eğilimi, kendilerini ne kadar servete ve bolluğa ulaştırırsa ulaştırırsın; bunlardan hiç biri, zorunluluklar içinde kurdukları yaşama tarzını değiştirmemiş, sadelikten ve tutumluluktan asla vazgeçmemişlerdir. Artık, sanayi ve ticarete olduğu gibi bütün meslek kollarında ulaştıkları başarılarla, işlerinde öncü konumlarına gelmişlerdir. Kentlerde ve köylerde kurdukları imalat odaklarıyla, tüketicilere ulaşan ticaret ağlarıyla işlerinde başarıyı güvence altına almışlar, yaşantılarında mutlu olmuşlar, güler yüzlü ve güvenilir insanlar haline gelmişlerdir.”
(Cohen C.L., 1986; 148)

Ülkenin dört bir yanındaki demir işlerinin öncüsü haline gelen metodistler, demir sanayine neredeyse tamamen hâkim bir haldedirler. Macclesfield’de ipek imalatçısı bir metodistin; kentin büyük bir çoğunluğu tarafından seçilmiş olduğu, halkın saygı ve güvenini kazandığı; bizzat Wesley tarafından açıkça bildirilmektedir. (George C.H., 1961; 63)

Wesley, ‘*zenginlikleri süratle artmasına rağmen, hâlâ Tanrıyla dost kalabilen ve işinde Tanrı’ya bağlanabilen bir halka rastladım*’ (George C.H., 1961; 65) , demektedir.

Dakiklik ve çalışkanlık,dürüstlük ve sevgiyle insanlara yaklaşmak, tutumluluk ve ekonomiklik tüm metodistlerin karakterini oluşturan öğeler haline geldiğinden (Cohen C.L., 1986; 152);diğer iş kollarında olduğu gibi pamuk sanayinde de çok dikkate değer bir konuma ulaşmışlar, saygınlık ve itibar içinde işlerini daha da genişletmek azmini taşımışlardır. (Schneider H., 1972; 41)

“*Stockport’daki iplik dokuma imalatıyla ilgilenen ve su gücünden yararlanarak geniş ölçekte iplik büken ve dokuyan beşte üç tesis, Wesleyanlara aittir. Stockport’daki ekonomik gelişmenin en önemli etmeni haline gelen bu yeni sosyal hareketlilik; ani olarak ortaya çıkan dinsel topluluğun yeni güçleriyle çok yakından bir bağlantı halindedir.*” (Schneider H., 1972; 48)

Paranın kullanılmasını ussal ve ekonomik kılan bu metodist eğilim, ekonomik güç üzerinde belirleyici bir tesirde bulunmuştur. (Schmidt A.M., 1960; 74) Son derece ciddi ve şiddetli bir şekilde kendini işine adayan metodistin mesleki etkinliğine, ilahi mülkiyet anlayışı nasıl tesir etmiştir. Tanrı’nın emanet ettiği serveti veya mesleki etkinliği en verimli bir şekilde sonuca ulaştırmakla kendisini yükümlü kılan metodistin bu yeni zenginlik anlayışı; çalışan fakir insanlar ile yeni zengin zümre arasında hiç bir ayrılığa yol açmadığı söylenemez. (George C.H., 1961; (George C.H., 1961; 94)

Özellikle de, zenginlik ve başarı Tanrı seçilmişliğinin birer kanıtı veya işareti haline geldiğine göre, metodist zenginler ile mülksüz fakirler arasında bir iman uçurumu doğmakta olduğu, metodist vaizler tarafından dahi yadsınmış değildir. (Robertson H.M., 1933; 125) Wesley’in çalışarak mülk edinmek ve mesleki etkinlik yoluyla kazanç sahibi olmak yönündeki emirleri,ile,vasiyet sayesinde önceden biriktirilmiş servetlere bir anda kavuşan çocukların bu durumu arasında doğrudan bir çelişkinin ortaya çıktığı söylenebilir. (Selberg W.U., 1977; 132)

Metodist hareketin dinsel temelinin gücü, sorumluluk ruhu içinde işinde karar veren tutumlu ve çalışkan bir insan profilini zorunlu kıldığı gibi, iyiliksever merhametli bir kimse haline gelmiştir. (Schneider H., 1958; 36)

Dindar bir metodist, ekmeğini ve suyunu yanındakilerle paylaşmak, fakirlere iyi davranmak zorunda olduğunun bilincindedir. Wesley'in öncü vaizlerinden birisinin herkesçe saygı duyulan yargısı; sıkı çalışmadan bolluk ve servete yönelen bu iman yolundaki pek çok metodistin, artık ticaret ve imalat satışında hâkim konumlarına gelmiş olmasına rağmen, fakirlere karşı son derece merhametli ve bonkör davranmalarının, hepsine iş temin etme yönünde güçlü bir arzu taşımalarının, servetlerindeki önemli artışlara ulaşmasını sağladığı düşüncesini içermektedir. (George C.H., 1961; 97)

'İşimdeki servetim ve kazancım, her geçen gün katlanarak artıp gitmektedir. Tanrı'nın hoşnutluğunu ve desteğini kazanmak için, paramı son derece ussal ve ekonomik kullanmak zorundayım. Bu maksatla, işimi genişleterek daha fazla kimsesize iş olanağını sağlayacağı gibi, Tanrı'nın fakirlerine karşı da merhametli ve cömert olmaktan da geri kalmayacağım.' (Schneider H., 1958; 39)

Bu sözler, metodist tarikatının başarılı müritlerinin iman dolu hallerini ve hayatından hoşnut kalmış tutumlarını ifade etmektedir. Metodistler, fakirlere ve özellikle de kimsesiz çocuklara karşı gösterdikleri bu dikkat ve özen sayesinde, gereksinim içinde zor durumlara uğrayan düşkün kimselere karşı son derece bonkör davranmışlardır. (Cohen C.L., 1986; 64)

Hayırseverlik emeli uğruna, kazançlarının çok önemli bir kısmını, bu hayır kurumlarına aktarmışlardır. (George C.H., 1961; 101) Ekonomik konumlarını sürekli güçlendiren, toplum içinde daha iyi iş ve refah seviyelerine çıkartan metodistler, yerel örgütlenmeler içinde de çok etkili görevleri üstlenmişlerdir.

KAZANCIN EKONOMİK ETKİNLİKTE TUTULMASI FAKİRLERE YARDIM EDİLMESİ İDEALİ

Ekonomik faaliyet sahasına ahlaki bir ideali aktararak, toplumdaki her kesime ulaşmak isteyen Wesleyanlar; çok etkili bir şekilde güdülediği mesleki başarı ve iş kazancı emelleri ile fakirlere iş sağlama ve hayırsever kurumlara mali destek sunma gibi eğilimler arasında çok sıkı bir bağlantı kurmuşlardır. (Schneider H., 1972; 84)

Her şeye rağmen Wesley, genel ekonomik eşitliğin sağlanmasının olmasa da, zümreler arası mesafenin kapatılmasının, sağlıklı toplumun vazgeçilemez bir koşulu olduğunda ısrar etmiştir. (Schneider H., 1972; 89) Hiçbir kimse, topluluğun maddi servetinden çok daha fazlasına sahip olmamalı, kendi basit gereksinimlerini karşılamadan dışarıya parasını kendisi için harcamamalıdır. (Fenton R., 1972; 85)

Wesley bu konuya şöylece açıklık getirmektedir:

“Zenginlikle, binlerce poundluk birikimleri kast etmiyorum, hayatın gerektirdiği geçim araçlarını aşan bir rahatlığı betimlemek istiyorum. Dünyayı sevmek, zevklerini tatmak ve kolaylıklarına ermek, daha çok para kazanmak ve edindiklerini de kendisi için harcamak; giderek metodistin karakteri haline gelerek, kendisini başlangıçta saf emellerinden uzaklaştırmaktadır. Gereksinimleri aşan her varlık veya para, adaletin sağlanmasının bir gereği olarak, topluluğun ihtiyaçlarının karşılanması uğrunda kullanılmalıdır.

Zor durumda kalanların gereksinimlerinin karşılanması veya onurlu bir yaşamın dayandığı iş olanaklarının artırılması, dert ve sıkıntıları temelinden yok etmeye odaklanmış yapıcı toplumsal refah programının esaslarını meydana getirmektedir. Kaldı ki, gerekli olan miktardan birazcık fazlası dahi olsa; kullanılan her fazladan para kişi imanlı hareketlerinden saptıracak, bireyi kesinlikle anti sosyal ve günahkâr kılacaktır. Kazandığı tüm paranın veya servetin kendisine ait olduğu duygusu, pervasızca harcamalara yol açtığı ölçüde; toplumsal zekâlılığın ve anlayışlılığın temel tutumunu mahvedecek maddi ve şehvani hedefleri ruhani emellerin yerine hâkim kılacak; insanlar arasında saf çıkar ilişkilerinden başka hiçbir emel bırakmayacak, kutsal olmayan tutumlar içinde kişiyi yalnız bırakacaktır.” (Schneider H., 1972; 91)

Bu nedenle Wesley, ısrarla ekonomik gücün göze çarpacak bir şekilde eşit olmayan dağılımının sonuçlarına dikkatleri çekmiş, zengin fakir arasındaki mesafenin artmasının hristiyan topluluğun idealleriyle uyumlu olmadığını kesinlikle vurgulamıştır. (Schneider H., 1972; 94) Ekonomik gücün insanlara aşırı farklılık yaratmayacak ölçüde dengeli dağıtılması ideali; Wesley’in ahlaki tutumunun temelini oluşturduğu gibi, siyasal değerlendirme standartlarından biri haline gelmiştir. Wesley’in ahlaki ve siyasi sistemi, toplumsal sınıfların birbirlerine yakınlaştırılması, sosyal mobilitenin yaygınlaştırılması sorunu üzerine kuruludur. (Cohen C.L., 1986; 109)

Ekonomik servetin alt sınıfları kapsayıp yükseltecek derecede yaygınlaştığını, orta sınıfın böylelikle güçlendiğini görememişse de; böyle bir idealin ortaya atılmış olması bile, düşüncelerinin ne kadar devrimci bir etkiye sahip olduğunun kanıtıdır. (Schneider H., 1958; 172) Ancak, ısrarlı bir şekilde, iş ve eğitim olanaklarının fakirlere açılmasından sürekli söz etmiştir. Bu bakış açısına göre hiç bıkmadan yinelediği sözü, *‘fakirler de hristiyandır;*

onlara yapılacak en iyi yardım, kendilerine yükselme olanağını tanımak, iş ve eğitim şansını vererek tamamını kucaklamaktır' (Simpson A., 1955; 121); idealinin ne olduğunu çok iyi anlatmaktadır.

Bu kişisel maksatları doğrultusunda sermayenin birikimini kaçınılmaz görmüş, çok kazandığı halde kârını işini genişletmede kullanmayıp, kendi kişisel zevkleri uğruna heba eden kişileri en şiddetli tutumuyla yermiş, kazancının tamamını iş etkinliğinde kullanmayan topluluğa iade etmeyen herkesi *'cehennemde iki misli tutulacaktır'* diye uyarmıştır. (Brubaker R.,1984; 74)

Çok kazanmaya asla karşı çıkmamış, kazancın sermayeye katılmasında ısrarlı olmuştur. Meteliksiz kalmış kimselerin dilencilğine ve suça itilmişliğine şiddetli bir tutku içinde karşı çıkmıştır. (Cohen C.L., 1986; 112) Hayatı boyunca kendisine aktarılan çok büyük miktardaki paraları da bu uğurda kullanmalıdır. Yine de, bütün İngiltere'nin her yanında refah ile serveti muazzam ölçüde artan metodistler, fakirlere karşılıksız yardım anlayışını reddetmişler ve toplumsal değerlendirme yaklaşımını da dereceli şekilde de olsa terk etmişlerdir. (Simpson A., 1955; 126)

İş dünyasındaki başarıları dolayısıyla metodistlerin toplumsal yükselişleri, üretimde fabrika hareketinin yaygınlık kazanması sonucunda daha da bir hız kazanmıştır. (Brubaker R., 1984; 79) Topluluklarda üyeliğin coşkusu ve nispi ekonomik seviyesi, kazanç güdüsünün yükselişi ve sosyal prestij edinme arzusunun doyumsuzluğu nedeniyle sürekli yükselmekte, buna uygun bireysel sıçrayışları zorunlu kılmaktadır.

Metodistler arasında ve büyük bir topluluk içinde; toplumsal hareketliliğin hızı çok büyük ölçüde hızlanmış, bu eğilim fabrika hareketinin yaygınlık kazanmasıyla birlikte daha da bir ivme edinmiştir. (Cohen C.L.,1986; 118) Her ne olursa olsun, sürekli ve disiplinli çalışma ahlaki iyelik öğretisinin içeriğini oluşturmuş,çok kısa bir süre için dahi olsa,para edinme tutkusunun yerini almıştır. (Schneider H., 1958; (Schneider H., 1958; 173)

Tıpkı, ilk hristiyanların tüm iyeliklerinden vazgeçerek varını yoğunu topluluğun gereksinimlerinin karşılanmasında kullanılması uğrunda feda etmesi eğiliminde olduğu gibi (Lecky W.E.H., 1955; 261) , ilk metodistlerde her türlü kötülüğün toplumsal temeli olarak gördükleri fakirliği, iş ve eğitim olanaklarıyla ortadan kaldırma duygusunu,çok güçlü bir şekilde hissetmişler,böylesine merhamet hislerinin tesiriyle fakirlere daima şefkatle yaklaşmışlardır. Bununla beraber, Wesleyan hareketinin ilk aşamasında, ahlaki eğilimlerdeki farklılık hizipleşmelere neden olacak kadar etkili olmuştur. (Brown J., 1910; 92)

Toplulukların alışılmışın dışında bir şekilde etkili derecede örgütlenmek istenmesi, ekonomik güdünün takdisiyle sonuçlanan bir iş disiplini karakterini metodiste aşlamış; tekelleşmeye yol açmayacak şekilde ortaya çıkan genişleme dönemi boyunca, metodistlerin başarı ve kazançlarının, gönenç ile mutluluklarının artmasını sağlamıştır. Böylece ilahi mülkiyet teorisinin ahlaki zorunluluğu hafifletilerek yeni bir yola sapılmış, topluluğun hayrı uğruna yalın bireysel gereksinimleri aşan parasal harcama eğilimi hükümünü sürdürmüştür. (Fenton R., 1972; 53)

Wesley ve ilk metodistler,son derece köktenci bir şekilde konuya yaklaşmışlardır. Hiç kuşkusuz, mesleği bir Tanrı yolu haline getiren ve ticari kazancı da Tanrı katındaki seçilmişliğin bir işareti sayan liderlerine sonsuz bir saygı içinde bağlılık hissi taşıyan metodist taraftarlar, bu yeniden dinsel canlanışı gerçekleştiren önderlerine sevgiyle bağlanmışlardı. (Simpson A., 1955; 42) Bu nedenle de,başarı ve kazanç yolunda yükselen bir kesim olarak metodist taraftarlar, 'varını yoğunu sat,tamamını fakirlere dağıt' emrinin açıkça uygulanamaz olduğunun farkına varmışlar, tüm iyeliği Tanrı'ya ait kılarak ekonomik servetlerini topluluğun hizmetine sunmuşlardır. (O'brain G., 1970; 143)

Topluluk içinde servetin yığılması eğilimi, böylelikle zararsız bir takdiri ilahi halinde görülmeye başlanmıştır. (Brown J., 1910; 97) Eninde sonunda,mezhebin bu toplumsal hareketinin genel görünüşü içindeki temel özellikleri, yeniden ele alınmış;ortak paylaşımı esas alan hristiyanlığın ilk nesli arasından asla kabul edilemez olan,servetin biriktirilmesi eğilimi, dine karşı çevrilmiş bir tehdit olmaktan çıkarılmıştır. (Simpson A., 1955; 45)

"Her şeye rağmen, bu dünyanın mallarına giderek sayısı artan pek çok kimse sahip olmak istemektedir, dünyevi işi kişisel onurlarının temeli olarak görmekte ve bu gayretlerinin öbür dünyada da karşılığını almak istemektedirler. Yine de, topluluğa yararlı kılınmayan bir servetin Tanrı nazarında da değerli olmayacağına farkında olarak; kendilerini insanların gelişmesine adanmışlardır.

Üç ya da dört bin pound'u olmadığı için çocuğuna iyi bir eğitim sunmayan bir babanın hissettiği acı ne kadar derindir. Paranın insanları yararlı bir uğraşıya yönlendirdiği, kendilerini geliştirmek için olanaklar sunduğu, hayatın temel gerçekleridir. Eğitimin ve iş olanaklarının parayla sağlandığı, karşılaşılan acı deneyimlerle görülmekte ve bilinmektedir." (Simpson A., 1955; 46)

Wesley,1780 yılının başlangıcından itibaren, takva ehlinde sayılan ailelerde dahi, asla önüne geçilemeyen bir '*para kazanma düşkünlüğünü*'

(Brown J., 1910; 22) fark ederek, ilk anda neredeyse şok geçirdi. Bristol'deki çalışmasında, 1786 yılında, parayı sevmenin ve rahatlığa kapılmanın imanı zayıflattığını açıkça bildirdiği halde; kazanılan paranın iş etkinliğinde kullanılmasına, sürekli gayret gösterilmesindeki güdüleyici etkisine karşı çıkamadı. Öyle olduğu halde, kazanılan paranın zevk ile gösteriş için harcanması, neredeyse bir hastalık halini almıştı; bu gibi eğilimler, 1789 konferansında şiddetli kınanmıştı. (Horton D., 1948; 63)

Açık sözlülükle yaptığı tanılama sonucunda, *'Tanrı'ya ya da insana odaklanmış kişisel din, şaşılacak derecede bize yüzeysel gelmektedir'* (Horton D., 1948; 65) , demektedir. Ayrıca, konferans paranın harcanmasındaki ahlak dışı eğilimlere karşı, asla, tereddütlü olmamıştır.

Bunca uyarılara ve şiddetli tepkilere rağmen, bu dünyanın sevilmesine ve zevklerine kapılınmasına engel olunamadı, sıkı disiplinli iş görmeden uzak rahatlık içinde bir hayat sürmek duygusunun ve çok para kazanmak emelinin, asla önüne geçilemedi. (Brown J. , 1910; 25) Bu dünyaya yönelik tutku ve emeller, metodistin, saf mesleki etkinlik bilincini, Tanrı yolu dışına çıkartarak, kişisel ihtirasa tutsak kıldı.

Para kazanma gayretine doğrudan karşı olmamasına, paranın toplumsal gelişmedeki rolünü açıkça kabul etmesine rağmen Wesley; topluluk yararı yerine bireysel zevk uğruna paranın harcanmasına, para kazanma emelinin başlı başına kişisel bir gaye halini almasına, açıkça karşı çıkmıştır. Kazancı, topluluğun yararı uğruna kullanmanın, iş etkinliğine daha da arttırmanın gerekliliğini bildiren görüşleri, çok fazladır. (Brown J. , 1910; 74)

Oysa metodistlerin servet ile başarıları arttıkça, bunun ani bir sonucu olarak, topluluklardan uzaklaşmaları ve insanların dertlerine karşı duyarsız bir hale gelmeleri tehlikesiyle karşılaşmıştır. (Hall E. , 1947; 42) Kazanç ve başarıya doymayan metodist taraftarlarından bir kısmı, Tanrı şanı güdüsünü ve emelini unutarak yoldan sapar hale geldiklerinden; metodizm de, titizlikle uyulması gereken iman ilkeleri konusunda, taraftarları üzerinde daha da açıklık kazanmıştır. Zenginliklerin artması ve parasal varlıkların birikmesi, sonradan, terk edilmişliğin temelini oluşturmaktadır. (Brown J. , 1910; 79)

Bu nedenle Wesley, *'pek çok metodistin zenginliğin rahatlık ile zahmetine kapılır halde olduğu ,her an zenginleşen cemaatimizin bu tehlikeyle karşılaştığı bir gerçektir'* (Brown J. , 1910; 83) , demekten kendisini alamamıştır.

Zenginleşme eğiliminin neden olduğu bu yoldan çıkmalar, yalnızca metodist tarikatine özgü bir hal olmayıp, kilise örgütüne karşı koyan karşıtlar arasında da genel olarak gözlemlenmektedir. (Poggi G., 1983; 119)

Zenginleşme ve moda ayak uydurma, gönül dindarlığını bir kenara bırakarak, kilise örgütlemesinin gerçekleştirilmesini daha cazip bir hale getirmektedir. (Horton D., 1948; 76)

“Zenginliklerin arttığı her yerde, dinin özünün aynı ölçüde azalacağından endişe ederim. Bu nedenden dolayı da, eşyanın doğasına uygun olarak, gerçek bir dinin uzun süre varlığını devam ettirerek kendisini etkili kılabilmesine hiçbir ihtimal vermiyorum. Çünkü din, sürekli ve düzenli sıkı çalışmakla birlikte tutumluluğu ve disiplinliliği ister istemez üretmek zorundadır, bütün bunlar gerçekleştirildiği ölçüde zenginliklerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır.

Ancak, zenginliklerin arttığı her ortamda; gurur ve üstünlük duygusu, hiddet ve öne geçme azmi, her yönüyle dünya sevgisi de artacaktır. Kalbin dini olma yolunda daha yeni yeni serpilmeye başlamışken, metodizmin bu konumunu sürdürmesi nasıl olanaklı olacaktır? Metodistler, her yer ve her ortamda çalışkan ve tutumlu oldukları gibi gösterişsiz sade bir hayat sürdürmüşlerdir, bütün bunların sonucunda da maddi mülkleri bir hayli artış göstermiştir.

Sahip oldukları mülklerinin ve yaşamlarındaki başarılarının artmasıyla orantılı olarak da; benliklerindeki gurur ve öfke duyguları, bedensel ve dünyevi arzuları, yaşamda duydukları başarı azmi ve iftiharları da artmıştır. Bundan dolayı da, din, biçimsel olarak varlığını sürdürürken; ruhu da süratle gözden kaybolmaya başlamaktadır.

Saf dindeki bu sürekli çöküşü önleyecek olan bir yol yok mudur? İnsanları, çalışkan ve tutumlu olarak disiplinli bir yaşam sürdürmelerini önlemeye çalışmamalıyız. Hristiyanları, kazanabildikleri kadar çok kazanmaya ve tasarruf edebildikleri kadar da çok biriktirmeye, özendirmeliyiz. Elbette bunun etkisi, giderek daha fazla zenginleşme olacaktır.” (Weber M. 1984; 122–123)

Kilise karşıtlarının ibadet etmesine ayrılan yerlerin örgütlemesi ile kilise arasında kurulan yakın ilişki, gönül dindarlığına yönlendiren kurum dışındaki ibadet anlayışının gerekliliğine dayanan değişimi gereksiz kılmaktadır. (Watson P.S., 1947; 149) Topluluğun zengin ve başarılı üyeleri, her iki örgütlenmeyi birleştirebilme gücüne sahip olabilirdi. Değişen ekonomik statünün ikinci önemli tesiri, örgütlenmeden uzaklaşmak yerine, topluluklar içinde bakış açılarını dile getirmek yolunu seçmişlerdi. (Hall E., 1947; 52)

Görüşlerindeki bu dikkat çekici dönüşüm, çok daha fazla belirgin bir hal almıştır. Çok yakın bir geçmişte zenginleşmiş üyelerinin, bu sayede

edindikleri toplumsal konum ve onurlarını zenginleştirmeleri sayesinde, yerel örgütlenmeler çoğunlukla hâkimiyet kurmayı başarabilmişlerdir. (Brown J. , 1910; 89)

Topluluk içindeki nüfuzları ve onurları, mesleki etkinliklerindeki başarı ve kazanç koşuluna bağlanmış olduğu için; bu itibar gücünün dâhiyane bir şekilde kullanılması yoluyla, kendi erklerini kurma şansı tanınmıştır. (Horton D., 1948; 27) Sözcülüğünü yaptığı tercihlerinin yoğunluğu dolayısıyla, öne sürdükleri her görüş sayesinde, serbest fikirliliğe sürekli katkıda bulunmuşlardır. Yerel cemaatler için kilisede protestan ibadet bölümlerini açmışlar; bunun da bir sonucu olarak, çoğu kez bu yapılanmaları denetleme işlevini görmüşlerdir. (Watson P.S. , 1947; 151)

Kilise tarafından düzenlenen ibadet ile kilise içinde ayrılan bölmedeki protestan tapınma arasında hiçbir çatışma çıkmaksızın ruhban sınıfının düzenleyicilik işleviyle geçmişten aktarılan ve daha eski sayılan ibadet geleneği (Watson P.S., 1947; 154) , bu yeni yönelişi de kendisine çekebilmek ümidiyle bir karşı koyuş hamlesine geçmişti. Ancak, servetin efendisi haline gelen kimselerin, kendi karşıtlarını güç kaybına uğratmaya gayret sarf edeceğine ve elindekileri de bir maksat uğruna kullanacağına hiç şüphe yoktur. (Brown J. , 1910; 104)

Tanrı'ya ibadeti, insanlarla yaşanan her anın içine çekmek isteyen bir metodistin kilise içinde protestanların ibadet etmelerine ayrılmış özel tapınaklarına katılmayı veya bunlara özendirmeyi yadsımış olması, gayet normaldir. (Bottner L., 1932; 65) Kilise içindeki özel bölmelerle gerçekleşen protestan ibadeti, topluluklar arasında evrensel bir hakimiyet kurması iddiasında bulunulması ,hiç de zekice olmayan duygusuzca bir önerme olmuştur. (Forell G.W. , 1964; 84)

Eski anlayışı temsil eden zahitlerce bağıtlanmış pek çok antlaşma bulunmaktadır: *'Tanrı'ya içtenlikle dua ediyorum, zenginlerin özel mülklerinden ayrılmış paralarıyla yeni bir evin kesinlikle inşa edilmemesini gönülden diliyorum.'* (Bottner L., 1932; 74) Çünkü, yapılan her yeni ibadet mekanı, yalnızca zenginleri dinin uygulanışı bakımından hakim bir konuma çıkarmakla kalmayacak, ibadeti kendisi de zorunlu bir hal alarak, dini özünden yoksun bırakılmış şekilci yinelenişler sınırında kalmasına neden olacaktır.

Gelecek yüzyılın ortalarında, Wesleyan esnaf ve tacirlerin, beyefendi ve meslek sahiplerinin daha da zengin bir sınıf haline gelerek, özel lütuf ve bağışlarının toplanması sonrasında kurulacak tapınaklara karşı itirazda bulunmaları, çok daha muhtemeldir. (Hall E. , 1947; 79) İşini bir Tanrı yolu haline getiren bir kimsenin, işini terk ederek ibadete zaman ayrılması anlayışına karşı çıkması, gayet doğal karşılanmalıdır.

MİRAS KARŞITLIĞI VE MESLEKİ EĞİTİM VE BİREYSEL YETENEK İLE YÜKSELME

Tanrı'ya ibadeti hayatın içine ve insanların arasına taşıyan Wesleyanlar, çocuklarının eğitim yoluyla iş ve meslek sahibi olmalarına büyük özen gösterdikleri kadar, sanatsal gelişimlerine de olanak sağlamışlardır. (Horton D., 1948; 252) Metodist hareketin ödün vermez katılıktaki istemlerinin çözülüşüne, giderek servet sahibi olan başarılı ve mutlu bu insanların kendi çocuklarında açıklıkla görülmüştür. (Hall E., 1947; 114)

Miras yemenin kişiyi günaha çeken kötülükleriyle ilgili Wesley'in uyarılarını harfiyen uygulamanın olanaksız olduğu bir nesille karşılaşmıştır. (Tuttle R.G., 1978; 152) Verasetten aktarılan serveti, topluluğun ortak iyeliği anlayışına bağlı kalınarak, insanların hizmetine tahsis edilmesiyle ve bireysel harcamanın dışında tutulmasıyla gerçekleştirilen sermaye birikimi; hayatın zevkleriyle tanışmış yeni nesil için, adeta harcama kaynağı haline gelmiştir. (Horton D., 1948; 255)

Hayatın yeni zevklerine kendini kaptıran ve doyuramadığı arzularını maddi servetiyle sürekli besleyen bu insanlar, içten ruhani yönelişten uzaklaştıkları ölçüde kurumsal şekilci ibadete bağlanır olmuşlar; kendi zürriyetlerine çıkar sağlamak bahanesiyle de, iş hayatlarında merhametten uzaklaşmışlar; tapınağın hâkim kılmak istediği hoşgörüsüz ahlakıyla da uyumsuz olduklarını fark ettikleri andan itibaren, kurumsal ibadetten kopar olmuşlardır. (Hall E., 1947; 117)

Wesleyanların yeni nesillerinin kucaklarında buldukları bu servet ve bolluk, rahat yaşam ve aktarılmış itibar; işinde çile çekerek Tanrıya yönelmeyi, çalışmasından kendi geçimini sağlamayı şiar edinmiş metodist ruhun kolayca terk edilmesine neden olmuştur. (Horton D., 1948; 258) Metodist ruhun kayboluşun sonuçları; artık Wesleyanların çocuklarını müzik ve dans eğitimini aldirmalarına özel bir ilgi duymaları, süslü ve gösterişli elbiselere büyük rağbet etmeleri, parti ve eğlence dünyasına kapılmaları, olmuştur.

İlk metodistlerin parasal servetin harcanmasıyla ilgili öğrendikleri ve lanetledikleri her ne varsa, yeni nesil tarafından kabul görmüştür. Bu yeni sınıfın itibar kaybettirici etkileri, metodist okullardaki idarecilerin ve öğretmenlerin davranışlarında dahi sezilenir olmuştur. (Tuttle R.G., 1978; 159) Metodist sıkı ve sürekli çalışma geleneğine aykırı düşecek şekilde ders programları hazırlamaya yönelmişler, rağbet edilen türde balo ve toplantıların düzenlemesine özendirilmişlerdir. (Hall E., 1947; 122) Yeni neslin alışkanlıkları ve tutumları, metodist konferansta şiddetle yasaklanmış fiilleri

kapsamaktadır.

Toplumsal konum ve yol açtığı rahatlık içinde hayatın zevklerine dalma eğiliminin mantıksal sonuçları; yeni sınıfın bu talihli çocuklarının metodist imanı neredeyse tamamıyla kaybetmelerine yol açmış, ailelerin alıştıkları hayata bağlılık göstermelerini neredeyse olanaksız kılmıştır. (Horton D., 1948; 274) Tanrı'ya işinde yönelen, verasetten devraldığı iyeliklerin Tanrı'ya ait olduğu bilinciyle sadece topluluğun yararına dikkatle işleten imanlı bir metodist, asrın başlangıcında, zengin metodistlerin çocuklarının ancak çok küçük bir kısmının topluluğumuzun üyesi olması, insanı dehşete düşüren bir gerçektir.

Zengin kesimlerin evlatlarında, artık topluluğun değerlerine karşı bir umursamazlık eğilimi baş gösterirken; giderek fakirleşen insanların hallerine karşı merhamet hissini uyandırmakta zorlukla karşılaşılıyordu. (Hall E., 1947; 124) Wesleyanizm, sınıf ayrımcılığını neredeyse rencide eden bu ilgisizlik atmosferi içinde gelişmesini sürdürdü, gerçekten de fakir insanların aleyhine hiçbir önyargılı tutum besleniyordu. Kötülüklerin ve günahkârlıkların nedeni, işsizliğin sebep olduğu kalıcı fakirliğe bağlanmıştı ama kesinlikle fakirlere karşı olumsuz bir duygu beslenmemekteydi. (Jeremy D.J., 1988; 64)

Asrın sonlarına doğru, böyle bir anlayışın yerleşerek gerçekleşen toplumsal yakınlaşma eğilimine katkıda bulunan pek çok etmenin rol oynadığı, siyasal ortamın özellikle bunda dikkat çekici bir payının bulunduğu, asla yadsınılmayan bir gerçektir. Bunlardan hiç birisi yeni sınıfın etkisinden daha güçlü olamamıştı. (Horton D., 1948; 64) Kültürel değerlerin anlamı büyük ölçüde değişikliğe uğramış, yeni tutumlar geliştirilmiş olsa da; sade ve dürüst yaşamayı kendine ilke edinmiş metodistin, bağlandığı çok eski bir anlayışla geliştirdiği katı bir iş disipliniyle sürdürdüğü mesleki etkinliğinde Tanrı'ya yönelmesi ideali; güçten ve iyelikten yoksun kalmış, kötülüklerin ve günahkarlıkların pençesine düşmüş insanların bu toplumsal koşullarından çekip kurtarmak için güçlü bir imanı katmış, iş ve eğitim sağlama güdüsü hızla gelişen hakim bir etmen işlevine kavuşmuştur. (Hall E., 1947; 128)

Metodist öğretisi gayet açıktır. Hiçbir kimsenin, kendisine ayıracağı ne bir iyeliği ve ne de bir serveti vardır. (Jeremy D.J., 1988; 69) Tanrı şanını sergilemekle, fakirin zengin kadar iş disiplini içinde çalışmaya hakkı olduğu gibi; fakir çocukların da en az zengin çocuklar kadar eğitim görmeye ve yetişmeye hakları bulunmaktadır. Zenginin kişisel gereksinimlerini aşan her miktar, fakire iş ve eğitim olanaklarını arttırmada kullanılmaktadır. (Horton D., 1948; 276) Zengin, servetini sadece kendi nesline bırakmış değildir, bunların topluluk yararına kullanılması zengin çocuklarının görevi olmuştur.

Var olan tüm servet ve iyelikler, topluluğun hayrı uğruna Tanrı'ya ait kılınmıştır.

Maddi yoksunluk içinde yaşama sevincini ve onurunu yitirmiş bu insanlara, Tanrı'nın servetinden verme alışkanlığının yerini; sermaye birikimiyle genişleyen iş olanaklarıyla ve çalışmasıyla mutlu olma hakkının tanınması almıştır. (Horton D., 1948; 276) Fakire iş sağlama ve çocuğunu da eğitime anlayışı, bu değişimin sembolü haline gelmiştir. Gerçekten de metodist iman varlıklı sınıflara hâkim olmadan önce, fakir hristiyanlar zengin kişilerin tutumluluklarını kınamakta, rahatlıklarını da yermekteydi. Metodist, tutumluluk ile merhameti birleştirmiştir. Böylece sermaye birikimine dinsel bir güdü katan metodizm, yaygınlaştırdığı iş ve eğitim olanağıyla da merhamet duygusunu tatmin etmiştir. (Jeremy D.J., 1988; 126)

İrlandalı bir metodist 1805 yılında, şöyle demektedir:

“Pek çok dinsel topluluğun artan zenginliklerin ve güçlerin sonrasında yıkılıp mahvolduklarını gördüm. Daima Tanrı'ya dua eden, yaşamının her anında işinde Tanrı'ya yönelen, böylece iş ile ibadeti birleştiren tutumluluk ile merhameti kaynaştıran metodisti, Tanrı hep korusun; Tanrı serveti, metodistin ussal ve ekonomik yönetimiyle her zaman çoğalsın.”

(Jeremy D.J., 1988; 126)

Yine de, fakirlere karşı beslenen bu merhametli yaklaşım, kesinlikle, orta çağdan kalma fakirliğin övülmesi ve yüceltilmesi eğilimini haklı bulmamakta, zenginlerin karşısına çıkarılan bir güç olarak görmemektedir. (Horton D., 1948; 115) Fakir, zenginin himayesi altına girmiştir. Pek çok kimse, metodist öğretilerin, iş hayatına başarı ve canlılık getirdiğini, servet içinde kalırsa dahi kanaatkârlığı ve merhametliliği benimsettiğini, ekmeğe ya da aş vererek değil, iş ve eğitim olanağı sunarak fakirlerin toplumsal anlamda yükseltilmesini Tanrıdan gelen bir hedef saydığını, açıklıkla kabul etmektedir. (Jeremy D.J., 1988; 133)

TOPLULUK İÇİNDE SINIF AYRIMCILIĞININ REDDİ

Tutumlu ve gösterişsiz bir yaşam içinde sürekli zenginleşmenin gururunu yaşayan başarılı bir metodistin, kendisini, fakirlerin iş ve eğitim olanaklarının arttırılmasına adayarak, dünyevi düşüncesini bu insanların yükselişleri üzerine odaklaştırması sonucunda, bolluğa ve saygınlığa kavuşması çok görülmemelidir. (Tuttle R.G., 1978; 43) Metodistler, kilise içinde ya da dışında kendi tapınaklarını kurmaya başladıkları andan itibaren, tüm kurumsal ibadetlerin temel aldığı, inanan insanların eşitliği ilkesini benimsemişlerdir.

İlk tapınaklar (chapel) kurulmaya başlandığında, hiçbir ayırım gözetilmeksizin, fakir ile zenginin uyum sağlamasının zorunluluğuna inanılmıştır. (Tuttle R.G., 1978; 44) On sekizinci asrın sonlarına gelindiğinde, değişen bir tutum dikkati çeker olmuştur. Cemaat çalışmalarını destekleyici yöntemler geliştirilmiş; on sekizinci asır kayıtlarından da anlaşılacağı gibi, toplanan paralar, sınıfsal görevler, abonelik ücretleri, borçlar ve özel armağanlar gibi uygulamalar getirilmiştir. (Horton D., 1948; 93)

Tapınaklar içinde hiçbir sınıf ayrımının kabul edilmemesi anlayışı, katılanlar arasında nispeten fakir sayılan inananların duygularını incitmek ve herkese olduğu kadar kendilerine de saygı duyulduğunu göstermek için, önceden düşünülüp irdelenerek kabul edilmiştir. (Tuttle R.G., 1978; 72) Ruhani etkileme gayesini taşıdıkları ve Tanrısal sevgiyi aşlamak istedikleri için, inananların Tanrı huzurundaki eşitliği düşüncesinde büyük ölçüde teşvik görmüşlerdir.

Cemaatin Londra'daki idaresini üstlenen kurucular, Wesley'in, inananların Tanrı nazarındaki eşitliği anlayışını, saygın bir yaklaşım olarak kabul etmişlerdir.

“Gördüğün iş ne olursa olsun, toplumda hangi konumda bulunursa bulunsun, cemaatin tüm üyeleri, birbirleriyle eşit durumdadır. Zengin ile fakir arasında hiçbir farklılık bulunmamaktadır. Hiçbir kimseye tapınakta yer ayrılmayacaktır. İlk gelen ön kısımda oturacak, son gelen kendisine gerilerden yer bulacaktır. Kimse kimseye tapınakta yerini vermeyecek, cemaat arasından yol açıp ön kısımlara geçmesine izin vermeyecektir.” (Tuttle R.G., 1978; 79)

Wesley'in, inananların Tanrı nazarındaki eşitliği anlayışının en titiz uygulaması olarak görülen bu yaklaşımı, Londra West Street tapınağının açılması sırasında, bir tarihçi tarafından, *'Wesley mükemmelliğin tasarımını başarmıştır'* (Tuttle R.G., 1978; 89) diye övülecektir. Wesley'in cemaat liderliğinin sonlarına doğru, başlangıçtaki bu yaklaşımı yürürlükten kaldıran bir eğilim kendisini göstermiştir.

Bu konuya 1787 yılında öfkeyle değinmiş olan Wesley, *'kurul bana, kilisede oturulan sıralara, bazı şahıslar için yer ayrılması gerektiğini teklif etmiştir. Böyle bir uygulama, cemaat içinde hâkim kılmak istediğimiz eşitlikçi anlayışı alt üst etmekten başka bir sonuç vermeyecektir. Bu, elli yıl boyunca benim kurmaya çalıştığım düzeni, bir darbeye vurup devirmek anlamına gelmektedir.'* (Tuttle R.G., 1978; 82) diyerek, karşı çıkmıştır.

Wesley'in erki bitmek üzereydi ki, üç gün sonraki Journal'de çıkan bir haberde, bilinçsizce çizilmiş bir gülmece, kesinlikle çirkin sayılan bir resme yer verilmişti. (Horton D., 1948; 107) Bu karikatürde, iyi giyimli zengin ve kibar bir beyefendi, tapınağın arka kısmında, fakirlerin arasında sıkışıp kalmıştı ve halinden de hiç hoşnut değildir. (Tuttle R.G., 1978; 92) Kurul hemen toplanmalı, Wesley'le tekrar konuyu görüştü, ortalığı yatıştırmaya ve sevgi anlayışıyla bu soruna yaklaşmaya karar verdi. En iyi kararı almak için, olanca gücüyle çabaladı. İster yeni tapınakta olsun, isterse de West Street üzerindeki mabette olsun, hiçbir kimseye kesinlikle yer ayrılmamasına karar verildi. (Tuttle R.G., 1978; 94)

Ancak, karşısındaki eğilim çok güçlüydü. Wesley bile geri çekilerek, durumu görmezlikten gelmek zorunda kalmıştı. Birkaç yıl içinde Wesley'in ölümüyle birlikte, saygın kişiler için tapınakta yer ayrılması ve karşılığında da bir bedel alınması uygulanmasına yeniden başlandı. Kanıksanmış ve yok edilemeyen bir yaklaşım olarak sürüp gitti. (Horton D., 1948; 106) Kaldı ki, metodistler, öyle çok uzunca bir süre fakir olarak kalacak da değildi.

Tapınakta yer ayırmanın kişi başına aylık kira bedeli, Temmuz 1802 ile Nisan 1803 yılları arasında 148 pound'dan aşağı değildi. (Tuttle R.G., 1978; 129) Bu yeni atmosfer içinde, tapınaklarda seçkin kişilerde ön kısımlarda özel koltuklarda oturmaları kanıksanır olmuştur.

"Kapalı özel balkonlar, kiraya verilmekteydi. Tapınağın, saygın ve etkili kişilere ayrılmış kısmı, normal bir kimsenin asla ödeyemeyeceği kadar yükseklikteki bir bedel karşılığında kiraya verilmekteydi." (Tuttle R.G., 1978; 132)

Oysa ilk metodist öğretisi, nasıl ki vahyin eşit olarak bütün inananlara seslendiğine inanılıyorsa, tapınakta da inanarak eşitliği savunmaktaydı. İlk puritanist erk, hoşgöründen tamamıyla uzak bir şekilde kendi ilkelerini uygulamaya başladığı sırada, ekonomik prestijin başarıya ve kazanca odaklanmış yeni duygusunu aksettirdiğinde; kendi etkinliğinden ve benliğinden aşırı gurur duyan, kendi akıl ile iradesine fazlaca güvenen bir eğilim, büyük destek ve rağbet bulmuştu. (Horton D., 1948; 236)

John Riles *'toplumda bulduğumuz konumun bir gereği olarak giyindiğimiz elbiselerin kalitesinin farklı olmasının uygunluğunu, asla yadsımış değilim'* (Horton D., 1948; 237), demiştir.

Oysa Adam Clarke, *'Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bir kimse, ne giydiğine ve nerede oturduğunu hiç dikkate almaksızın, yalnızca kendi ruhunu hissetmelidir. Tanrı'nın huzurundayken, para kesesini, toplumda gördüğü itibarı, iyeliklerini, bu erk ile servetinin inananlar üzerinde kurduğu etkiyi asla*

anımsamamalıdır.' (Horton D., 1948; 244) , demektedir.

Yine de, Wesley'in ekonomik öğretisinin, temelde paranın kullanılmasına ve iş etkinliği içinde servetin faal kılınmasına asla karşı çıkmaksızın, hatta bu sonuçları iman gücüyle destekleyerek, kişisel kullanılmasına karşı çıkılması anlayışına dayalı olduğu, söylenebilir. Paranın savrulmasına, gösteriş veya eğlence uğruna harcanmasına şiddetle karşı çıkılırken; ortaya çıkan yeni bir ruh, hareketi çoktan denetimi altına almıştır bile. (Horton D., 1948; 281) Ekonomik öğretinin yol açtığı yeniden canlanışın dayandığı ahlaki vurgu, çoktan etkisini kaybetmiştir.

SONUÇ

Bireycilik, işinde Tanrı'ya yönelmiş, seçilmişliğinin işaretlerini mesleki etkinliğinde arayış, ruhunun kurtarılmışlığını da işinde dürüst ve sevgi içinde kalarak garantiye alış; metodistin kişilik özellikleri haline gelmiştir. Dinin, kişinin mesleğe adanmış bireysel güçlerini geliştirir bir içerik kazanması; toplumda zenginlik ile üretkenlik koşullarını elverişli kılan yolun sonuna kadar açılmasını, dakiklik ve dürüstlük içinde disiplinli kılınan iş hayatının bir Tanrı yolu haline getirilmesini zorunlu kılmasıyla, gerçekleşmiştir.

Ekonomik hayatın canlılık kazanması ve parasal servetin sermaye birikimini oluşturmaya ile metodistin, Tanrının mutemetliği güdüsü ve Tanrı'ya bağlanmanın bir karşılığı olarak gördüğü kazanç beklentisi arasında çok sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Ekonomik gelişmeyi sağlayıcı uygun koşullara uyum sağlandığı, metodist iş disiplini ve tutumunun özellikle bol kazanca ve çok üretime yönlendirdiği, metodist Tanrı inancının da kişiyi başarıya güdüleyerek dünyadaki ticaret ve imalat teşebbüsüne çok başarılı ve yetenekli kimseleri kazandırdığı, asla yadsınılamayan bir gerçektir.

Çalışmak isteyen ve geliriyle onurlu bir yaşam sürdürme azminde olan bahtsız insanlara; eğitim ve iş sağlama görevinin, zenginlere düştüğü ısrarla belirtilmekteydi. Tanrı mülkü, fakirlerin onurlu bir yaşam sürdürülmesi uğruna kullanılmalıydı. Metodist ne kadar zengin olursa olsun, kendini fakirlerden farklı olduğunu hissederek sıkı çalışmadan ve tutumluluğu hayatta uygulamadan, asla uzak kalmamalıydı.

Zenginin iyeliğinin fakirin eğitim ve iş olanaklarını arttırma yolundaki kullanım hakkının bulunduğu anlayışı, başlangıçta çok ağır bir şekilde ortaya çıksa da, sonradan çok hızlı adımlarla ilerlemiş, dinsel bir saygınlığa ulaşmıştır. Metodistler, insanı fakirlikten kurtarmanın ve kötülüklerinden de korunmanın bir tek yolu olduğuna inanmışlardır. Bu da, kendisine iş ve çocuklarına da eğitim olanağını vermektir.

Kaynaklar

- BOTTNER, L. 1932: **The Reformed Doctrine of Predestination**, The Presbyterian and Reformed Publishing , Philadelphia.
- BROWN, J. 1910: **The English Puritans**, Cambridge University Press, Cambridge.
- BRUBAKER, R. 1984: **The Limits of Rationality: An Essay on the Social and Moral Thought of Max Weber**, Allan & Unwin, London ,
- COHEN, C. L. 1986: **God's Caress : The Psychology Of Puritan Religious Experience**, Oxford University Press , New York ,
- FENTON, R. 1972: **The Usury Debate in The Seventeenth Century**, Arno Press.
- FORELL, G.W. 1964: **Faith Active in Love : An Investigation of Principles Under Lying Luther's Social Ethics**, Augsburg Publisher , Minneapolis.
- GEORGE, C.H. 1961: **The Protestant Mind of The English Reformation 1570–1640**, Princeton University Press New Jersey
- HALL, E. 1947: **The Puritans and Their Principles**, Baker and Scribner, New York.
- HORTON, D. 1948: **The Worship of the English Puritans**, Westminster Dacre Press, London.
- JEREMY, D.J. 1988: **Religion, business, and wealth in modern Britain**, Routledge, London.
- LECKY, W.E.H. 1955: **History of the Rise and Influence of the Rationalism in Europe**, G. Braziller, New York
- O'BRAIN, G. 1970: **An Essay on the Economic Effects of the Reformation**, Augustus M. Kelley Publishers New York
- POGGI, G. 1983: **Calvinism and Capitalist Spirit : Max Weber's Protestant Ethic**, University of Massachusetts Press , Amherst.
- ROBERTSON, H.M. 1933: **Aspects of the Rise of Economic Individualism** Cambridge.
- SCHMİDT, A.M. 1960: **John Calvin and Calvinist Tradition**, Harpe, New York
- SCHNEİDER, H. 1958: **Puritan Mind**, University of Michigan Press, Ann Arbor.
- SCHNEİDER, H.W. 1972: **Aspects of Puritan Religious Thought**, AMS Press, New York
- SELBERG, W.U. 1977: **Redeem the time: the Puritan Sabbath in early America**, Harvard University Press, Cambridge.
- SİMPSON, A. 1955: **Puritanism in Old and New England**, University of Chicago Press, Chicago.
- TUTTLE R.G. 1978: **John Wesley: His Life and Theology**, Zondervan Pub. House, New York.
- WATSON, P.S. 1947: **Let God be God. An Interpretation of the Theology of Martin Luther**, Fortress Press , Philadelphia.
- WEBER, M. 1984: **The Protestant Ethic And The Spirit of Capitalism** George, Allen and Unwin, London
- WENDEL, F. 1963: **Calvin; the origins and development of his religious thought**, Harper & Row, New York.